

SCHRIFTELIJKE VRAAG

nr. 438

van **BJÖRN RZOSKA**

datum: 2 maart 2023

aan **JO BROUNS**

VLAAMS MINISTER VAN ECONOMIE, INNOVATIE, WERK, SOCIALE ECONOMIE EN LANDBOUW

Circulaire economie - Monitoring en evolutie

Er is veel ambitie als het gaat om de uitbouw van een circulaire economie in Vlaanderen. Het Vlaamse klimaatplan streeft naar een vermindering met 30% van het primaire grondstoffenverbruik voor consumptie tegen 2030. Deze legislatuur wordt meer dan 100 miljoen euro geïnvesteerd in 'innovatieve recyclageprojecten' door de minister van Leefomgeving en in circulaire economie-projecten in de bouw, de maakindustrie en de bio-economie door de minister van Economie. Maar de vraag is of al dit geld ook efficiënt wordt ingezet, of er niet te veel versnippering is en of men de transitie naar een hoogwaardige circulaire economie echt vooruit helpt.

De voortgang van de transitie naar een circulaire economie wordt via een hele reeks van indicatoren bijgehouden in de CE-monitor van Vlaanderen Circulair. Maar een meer doorgedreven kwalitatieve analyse op de verzamelde cijfers ontbreekt. Daarvoor kan de integrale rapportering over de stand van de circulaire economie in Nederland (ICER) door het Nederlands Planbureau voor de Leefomgeving wellicht model staan. Onlangs nog kwam het ICER 2023-rapport uit. De conclusies geformuleerd door het ICER zijn behoorlijk streng:

- het doel om het grondstoffengebruik in Nederland te halveren tegen 2030 wordt niet gehaald. De afhankelijkheid van ingevoerde grondstoffen is zelfs toegenomen;
- de circulaire economie blijft nog te veel verengd tot recyclage-projecten binnen een economie die voor de rest lineair blijft. De financiële middelen die de overheid inzet missen focus: ze gaan onvoldoende naar hogere R-strategieën ("refuse", "rethink", "reduce" enerzijds en "reuse", "repair" en "remanufacture" anderzijds); ze gaan vooral naar lagere R-strategieën ('recycle' en 'recover');
- er gaat te weinig aandacht naar initiatieven op het terrein van de sociaaleconomische vernieuwingen zoals verandering van consumentengedrag of vernieuwing van businessmodellen, die nodig zijn om volwaardige circulariteitsstrategieën mogelijk te maken.

Het ICER pleit voor de inzet van meer dwingende instrumenten, zoals een versterkte uitgebreide producentenverantwoordelijkheid, gebruiksverplichtingen van aandelen gerecycled materiaal in producten, de verhoging van circulariteitseisen bij overheidsaankopen en voor materiaalheffingen.

De situatie in Vlaanderen is waarschijnlijk grotendeels vergelijkbaar met die in Nederland. Vlaanderen is wél recyclage-kampioen, maar daardoor lopen we het risico dat de omslag van recycling naar echte circulariteit juist moeilijker loopt.

Een echt uitvoeringsprogramma voor de circulaire economie zoals in Nederland is er bij ons niet. Maar op de Circular State of the Union in 2022 werden wél zes werkagenda's vastgelegd, elk met aparte werkpaden en actiepunten. En er werden ook zeven hefboomen voor de Vlaamse circulaire economie aangeduid. Samen vormen ze een Roadmap Circulaire Economie. Daarnaast werden ook aantrekkelijke toekomstbeelden uitgetekend in de visienota 'Vlaanderen Circulair in 2050', met daarin aandacht voor zowel technologische als voor socioculturele en organisatorische innovaties.

1. Is het de bedoeling op termijn te komen tot een geïntegreerd meerjarig actieprogramma circulaire economie naar Nederlands model, met concrete doelstellingen, termijnen en actoren?
2. Op welke wijze wordt de voortgang gemeten van de werkpaden en acties vastgelegd in de werkagenda's? Is het de bedoeling tot concrete doelstellingen te komen die dan ook geëvalueerd kunnen worden?
3. Wat de werkagenda's betreft:
 - a) De werkagenda bio-economie: hoe staat het met de valorisatie van biomassareststromen; welk doel wordt vooropgezet? Hoe ver staan we hiermee?
 - b) De werkagenda chemie/kunststoffen: hoe ver staan we met de inzet van meer recyclaten en met meer circulair materiaalgebruik via alternatieve businessmodellen?
 - c) De werkagenda circulair bouwen: welke doelen worden vooropgesteld voor het hergebruik en de recyclage van bouwmaterialen in Vlaanderen? Hoe ver staan we hiermee?
 - d) De werkagenda maakindustrie: het doel is dat tegen 2030 in meer dan de helft van de Vlaamse maakbedrijven ingezet wordt op circulaire businessmodellen.
Waar staan we vandaag?
 - e) De werkagenda voedselketen: in het 'Actieplan voedselverlies en biomassareststromen circulair 2021-2025' wil men in de hele keten 30% van de voedselverliezen voorkomen, opnieuw verwerken als voedsel of hoogwaardiger valoriseren t.o.v. 2015.
Hoe ver staan we vandaag?
 - f) De werkagenda waterkringlopen: hoeveel van het afvalwater in Vlaanderen wordt momenteel al meermaals hergebruikt?
4. Wat de hefboomwerkingen betreft:
 - a) Wordt er gewerkt aan een voorstel rond materiaalheffingen of productnormering? Wordt hierrond samengewerkt met de federale overheid?
 - b) Is er een doelstelling rond circulaire aankopen door de overheid? Hoe ver staan we?
 - c) Op vlak van communicatie: is het de bedoeling te rapporteren naar de politieke overheid over resultaten en impact? Hoe ver staat dit?
 - d) Wat zijn de resultaten van de middelen die het Agentschap Innoveren en Ondernemen (VLAIO) inzette voor de oproep 'Levensduurverlenging Maakindustrie'?

- e) In welke mate wordt erop toegezien dat de financiering van circulaire initiatieven door Febelfin en Participatiemaatschappij Vlaanderen (PMV) past in de missie van Vlaanderen Circulair om meer in te zetten op de hogere R-strategieën?
 - f) Is er zicht op het aantal jobs dat gecreëerd wordt door de circulaire economie in Vlaanderen? Is er nood aan extra opleidingen?
 - g) Welke zijn de nog ontbrekende schakels in het onderzoek voor en over de circulaire economie in Vlaanderen en welke stappen moeten nog worden gezet?
5. Is er geen nood aan een integrale monitoring van de circulaire economie in Vlaanderen naar het model van de integrale rapportering over de circulaire economie in Nederland?

ANTWOORD

op vraag nr. 438 van 2 maart 2023

van **BJÖRN RZOSKA**

1-2. Het loont zeker om over de grens te kijken. In Nederland speelt in dezelfde mate de vraag hoe de overheid in samenspraak met maatschappelijke partners, urgente en complexe uitdagingen kan oppakken. Er zijn uiteraard verschillen, maar die werking met ambities, samenwerking met betrokken actoren en middellange termijn doelen van het Nederlandse Nationaal Programma Circulaire Economie 2023-2030, zit in Vlaanderen in de werking van Vlaanderen Circulair.

De duidelijke politieke visie in het Vlaams Regeerakkoord is dan ook vervat in de afspraken over de operationele capaciteit en aansturing, zoals voorgesteld in de Mededeling aan de Vlaamse Regering op 10 juli 2020. Vlaanderen Circulair als publiek-privaat partnerschap geeft hieraan uitvoering. Zoals u terecht aangeeft, dat gebeurt in de Werkagenda's en Hefbomen binnen Vlaanderen Circulair, maar ook via de "reguliere" beleidsplannen, zoals het Lokaal Materialenplan, het beleidsprogramma 'Op weg naar circulair bouwen' of de 'Vlaamse bio-economie' of het Vlaams Energie- en Klimaatplan (VEKP).

In 2020-21 werden de werkpaden en actielijnen per werkagenda van Vlaanderen Circulair vastgelegd, uiteraard samen met die grote groep van actoren. We vertalen dit ook in de samenwerking met het Intra-Belgisch Platform CE om tot een coherente governance en dito beleid te komen met de federale overheid en drie regio's.

In Vlaanderen werken we ook samen met het CE-center om de circulaire doelstellingen concreet op te volgen met de CE-monitor. Dat is een oefening die nu verder verfijnd wordt, ook samen met de verdere optimalisatie van de CE-monitor zelf. Ik wil er graag op wijzen dat wij een unieke regio zijn in het uitwerken van zo'n CE-monitor, zowel om de resultaten goed op te volgen en de resultaatgerichtheid te versterken. Bij de voorstelling van de CE-monitor hebben we er trouwens ook op gewezen dat we naast recyclage nu nog sterker moeten inzetten op kwalitatief hoogwaardig hergebruik van grondstoffen en producten. De suggestie in uw vraag dat recyclage hier een belemmering voor is, volg ik niet. Het is goed dat we hier eerst sterk op hebben ingezet, en nu moeten we verder kijken in de toekomst. Maar het is duidelijk dat Vlaanderen hier een voortrekkersrol in speelt!

Op meerdere thema's werden al concretere doelstellingen uitgewerkt; de linken met doelstellingen uit beleidsplannen rond circulair bouwen, circulaire maakindustrie, bio-economie, voedselverlies en biomassa, kunststoffen, het Lokaal Materialenplan (LMP) en het Vlarema worden gewaarborgd.

3. a) De werkagenda heeft sterk ingezet op de stimulering van nieuwe en innovatieve projecten. Dit gebeurde via gerichte ondersteuning van het Vlaams Agentschap voor Innoveren en Ondernemen (VLAIO) en het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (FWO). Daarnaast heeft het nieuwe facilitator-platform B2BE bij het Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (ILVO) ook initiatief genomen om landbouwers en bedrijven samen te brengen rond nieuwe ideeën voor concrete biomassa-reststromen. Momenteel loopt ook een participatief traject met private en publieke partners om de vele bronnen en toepassingen van biomassa-reststromen in kaart te brengen. Dit traject brengt een overzicht van bestaande evoluties en bereidt consensus voor over de meest beloftevolle toekomstige evoluties voor

valorisering van biomassa-rest- en nevenstromen. Op basis van deze keuzes worden dan partners aangesproken om nieuwe initiatieven te trekken, zoals onder andere de Vlaamse Speerpuntclusters die werken rond deze thema's (Flanders Food, Catalisti,...).

- b) De werkagenda Chemie en Kunststoffen is zeer ruim, en vele partners zijn betrokken. Ook de overheid en de OVAM nemen een deel van acties op zich, uiteraard samen met de betrokken partners. Binnen het uitvoeringsplan kunststoffen en het C-martlife project van OVAM zijn vele acties opgepakt om de inzet van kunststofrecyclaten te bevorderen. Voor de verdere details hierover, verwijs ik u naar collega minister Demir.

Er werden ook concrete innovatie- en recyclage projecten ondersteund rond circulair gebruik van chemie/kunststoffen, zowel bij de oproep rond "Recycling Hubs" van collega Demir als bij VLAIO.

- c) Binnen de werkagenda circulair bouwen zijn 10 werkpaden uitgezet waarbinnen concrete acties zijn uitgewerkt. Deze bevatten zowel gerichte acties op korte termijn, als meer complexe systeemknooppunten. De acties worden opgevolgd binnen het kernteam van de werkagenda circulair bouwen en de projectgroep Vlaanderen Circulair. Momenteel zijn de prioriteiten uitgezet waarmee de trekkers de komende twee jaar aan de slag gaan.

Terwijl de werkagenda circulair bouwen vanuit een brede maatschappelijke visie op bouwen en wonen benadert, gaat het beleidsprogramma 'Op weg naar Circulair Bouwen 2022-2030', dat op 29 april 2022 door de Vlaamse Regering werd goedgekeurd, specifiek in op circulair materiaalbeheer en veranderingsgericht ontwerpen en (ver)bouwen. Dit programma stelt als een aantal doelstellingen tegen 2050.

Het beleidsprogramma is een belangrijke pijler voor de uitvoering van de Werkagenda. Het programma zet ook in op de uitdaging 'meten en inventariseren van informatie', om aan de hand van bestaande en nieuw te verwerven data zich te krijgen op opportuniteiten en resultaten van een circulaire bouweconomie. Zowel vanuit de Werkagenda als het Beleidsprogramma wordt afgestemd met VLAIO voor de opvolging van de Living Lab projecten 'Maak en Bouw' die inzetten op systeemoplossingen.

- d) De doelstelling die geformuleerd werd binnen de werkagenda maakindustrie is dat 1 op de 2 maakbedrijven tegen 2030 inzet op circulariteit. De focus van deze werkagenda ligt vooral in het verlengen van de levensduur eerder dan op pure recyclage. Dus opnieuw hier, denk ik dat we met Vlaanderen terecht mogen aangeven dat we hier een voortrekkersrol innemen.

In tegenstelling tot meten van recyclage is het meten van levensduurverlenging niet evident. Hiervoor bestaan er immers nog geen duidelijke kwantitatieve indicatoren. Daarom werd de vraag onlangs voorgelegd aan de Projectgroep van Vlaanderen Circulair. Het Steunpunt CE krijgt een opdracht om dat verder te onderzoeken en een gecoördineerde aanpak uit te werken.

Momenteel bereiken we met acties rond circulariteit vooral de frontrunners en bedrijven met een focus op innovatie, maar de uitdaging is om dit verder op te schalen om de komende jaren de helft van de Vlaamse maakbedrijven te bereiken. De frontrunners kunnen hier dienen als inspiratie.

- e) Het actieplan wordt getrokken door OVAM en het Departement Landbouw en Visserij. Op dit ogenblik wordt de laatste hand gelegd aan een monitoring met

gegevens voor het jaar 2020, alsook een eerste voortgangsrapportage (focus op acties) van dit actieplan. In de nabije toekomst zullen deze resultaten worden gepubliceerd. De vorige monitor (<https://www.voedselverlies.be/monitor>) werd in 2019 gepubliceerd en had betrekking op het jaar 2017.

- f) Gebruik van afvalwater wordt in hoofdzaak toegepast in de sector industrie. Ik verwijs dan ook graag naar de evolutie van het industrieel waterverbruik via volgende link: <https://www.vmm.be/sectoren/bedrijven/waterverbruik-industrie>. De evolutie van het gebruik van "ander water" is opvallend gestegen. Sinds 2000 is dit verbruik meer dan verviervoudigd. De hoeveelheden gebruik van afvalwater in de landbouw en huishoudens zijn verwaarloosbaar.
4. a) Productnormering betreft een bevoegdheid van de federale overheid. Daarbij valt op te merken dat productnormen in belangrijke mate op Europees niveau worden bepaald. Circulariteit kan in belangrijke mate worden beïnvloed door producteigenschappen, zoals levensduur, herstelbaarheid, ... door de beschikbaarheid van relevante informatie over correct gebruik, herstellingen, ... Dergelijke aspecten zijn opgenomen in de ontwerp teksten voor de ecodesignverordening die momenteel ter discussie liggen in de Europese fora. Dit is een belangrijke ontwikkeling, die we nauwlettend opvolgen.
- b) In het kader van de hefboom circulair aankopen van Vlaanderen Circulair worden de meest recente inzichten en voorbeelden gedeeld met private - en overheidsaankopers. De website 'Circulairaankopen.be' bundelt heel wat informatie voor wie circulair wil aankopen. Er staan concrete voorbeelden en publicaties op die het resultaat zijn van praktijkervaringen in de Green Deal Circulair Aankopen (2017-2019), de Community of Practice van de Green Deal Circulair Bouwen (2019 – 2023), het Europese ProCirc project (2019-heden) en de verschillende call-projecten die circulaire principes in aanbestedingen hebben uitgetest. Eén voorbeeld van deze laatste groep is het Cabrioproject waarin "type-omschrijvingen" zijn opgesteld die overheden kunnen gebruiken in hun "typebestek". In de proeftuin Circulair Bouwen werd ook een draaiboek circulair aanbesteden uitgewerkt met antwoorden op een aantal juridische vraagstukken rond dit thema.

Als belangrijke speler op het vlak van overheidsopdrachten verduurzaamt het Facilitair Bedrijf zijn overheidsopdrachten maximaal. Circulariteit vormt daarbij een belangrijk element, waardoor er in heel wat courante overheidsopdrachten circulaire criteria of vereisten worden opgenomen, bv. op het vlak van verpakkingen of de oorsprong en samenstelling van producten en bouwmaterialen. Daarnaast zijn er een aantal overheidsopdrachten waarin circulariteit ver doorgedreven wordt:

- Er zijn raamovereenkomsten voor het refurbishen van meubilair, met o.m. als doel om bestaand meubilair maximaal opnieuw in te zetten en om meubilair aan te kopen dat grotendeels vervaardigd is uit hergebruikte materialen.
- Er is een raamovereenkomst voor verhuisopdrachten en circulaire ontruiming die o.m. als doel heeft om ontruimde goederen te redden van de afvalberg.
- Ook bij overheidsopdrachten voor werken is er veel aandacht voor circulariteit, een goed voorbeeld daarvan is het Belpaire-gebouw dat nog in aanbouw is.

- c) De globale werking van Vlaanderen Circulair wordt opgevolgd door de publiek-private stuurgroep Vlaanderen Circulair. Deze is samengesteld uit een vertegenwoordiger van elk van de bevoegde Ministers Demir en Brouns, de leidinggevendenden van voor de circulaire economie relevante overheidsorganisaties, sectorfederaties, de Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten (VVSG), Bond Beter Leefmilieu (BBL), 2 onderzoeksinstituten KULeuven en het Vlaams Instituut voor Technologisch Onderzoek (VITO) (beide deel van het Steunpunt CE-Center), Febelfin. Zij volgen samen de werking op, geven sturing en nemen de gewenste

toekomstbeelden 2050 als kompas. De aanpak wordt intussen in beeld gebracht via de website www.vlaanderen-circulair.be.

We hebben eveneens een nieuwsbrief, waarmee Vlaanderen Circulair haar ruimere community geïnformeerd houdt over wat er gebeurt rond de circulaire economie in Vlaanderen.

Uiteraard staan onze bevoegde overheidsdiensten in nauw contact met de verschillende partners en actoren, om ons te adviseren en informeren indien nodig.

- d) De oproep richtte zich op proefprojecten rond levensduurverlenging in de maakindustrie. In totaal werd een bedrag van 1.628.908,20 € toegekend aan 18 projecten, met een maximumsteun per project van €100.000. De geselecteerde projecten zetten onder andere in op strategieën rond herstel, hergebruik, remanufacturing en refurbishing van producten of materialen. De projecten hebben onder andere betrekking op textiel, meubilair, hout, fietsen, machinebouw en consumentengoederen.

De geselecteerde projecten zijn partnerschappen tussen ondernemingen (minstens 1 per project), kennisinstellingen en middenveld. In totaal werden 57 organisaties rechtstreeks als projectpartner gesteund. Hierbij is er aandacht voor samenwerking met de sociale economie: er werden 11 organisaties actief in de sociale economie gesteund.

- e) Febelfin en de Participatiemaatschappij Vlaanderen (PMV) zijn binnen Vlaanderen Circulair de trekkers van de hefboom financiering. Het doel van de hefboom financiering is het uitbouwen van een financieringsbeleid richting een circulaire economie. Dit is zeker belangrijk in projecten die de hogere R-strategieën in de praktijk willen brengen. Nieuwe businessmodellen zoals huren en delen, product-dienstcombinaties vragen een heel andere aanpak, ook in de financiering, verzekering, leasemodellen...

Voor het bekomen van een helder overzicht van de uitdagingen rond de financiering van circulaire projecten, heeft Vlaanderen Circulair via de hefboom financiering een studie naar een circulaire economie laten uitvoeren door KPMG Advisory. Uit de studie, die eind 2022 werd opgeleverd, kwamen twee aanbevelingen naar voren:

- Verbreden van het huidige financieringsaanbod
- Streven naar risicobeoordelingskaders die uniform en 'circular-proof' zijn

In de komende periode zal er in samenwerking met de bijeengebrachte klankbordgroep verder worden gewerkt rond deze twee aanbevelingen.

- f) Voor cijfers over de tewerkstelling in de circulaire economie in Vlaanderen verwijzen we door naar de CE monitor (<https://cemonitor.be/indicator/effecten/socio-economisch/tewerkstelling-in-de-circulaire-economie/>). De indicator die in deze monitor wordt gebruikt meet de evolutie van de tewerkstelling in de circulaire economie in Vlaanderen. De indicator staat voor 2020 op 43.261 werknemers.

Omwille van beperkingen in de achterliggende statistiek zijn de gemeten jobs ingeëngd tot die in de afval- en recyclagesector. De cijfers vormen dus een onderschatting en dienen niet in absolute zin geïnterpreteerd te worden. Binnen het Michelle-project dat binnen HIVA wordt uitgevoerd, worden de cijfers en de methodiek nog verder verfijnd.

We verwijzen daarom graag naar de communicatie van in 2021 over de interpretatie van de cijfers dat deze jobs ongeveer driemaal sneller toenemen in aantal dan de Vlaamse werkgelegenheid (<https://ce-center.vlaanderen-circulair.be/nl/blog/post/circulaire-economie-is-groeimotor-voor-jobs-in-vlaanderen>).

- g) Inzake het onderzoek **voor** de circulaire economie, i.e. nieuwe oplossingen op vlak van technologieën, recyclageprocessen, businessmodellen etc., bestaan er reeds aanzienlijke ondersteuning en lopende projecten, bijvoorbeeld via de speerpuntclusters.

De concretere generieke noden aan onderzoek **over** de CE, i.e. analyse en monitoring van oplossingen, beleidsmaatregelen, waardeketens etc., verwijzen we graag naar het Steunpunt Circulaire Economie. Meer algemeen werden de onderzoeksnoten in Vlaanderen zoals vastgesteld in 2021 gekristalliseerd in de oproep voor en het goedgekeurde meerjarenprogramma. Dit steunpunt is het voornaamste vehikel om systematisch een gedeelte van het benodigde onderzoek uit te voeren. Daarnaast voorziet het steunpunt in uitwisseling tussen het Vlaamse onderzoeksveld en de beleidsmakers. Daarnaast vindt een systematische uitwisseling plaats op vlak van beleidsrelevant onderzoek met PBL en RWS in Nederland. Over de Werkagenda's van Vlaanderen Circulair vindt er structureel overleg plaats tussen de Hefboom Beleid en de juridische cluster van het steunpunt en worden bij het opstellen van de onderzoeksagenda de mogelijke synergieën met de noden van de werkagenda's en hefbomen afgetoetst.

5. We verwijzen hiervoor nog eens graag naar de online interactie CE Monitor die het Steunpunt CE opleverde, en waar we met Vlaanderen echt wel uniek in zijn. Eind 2021 leverde het Steunpunt Circulaire Economie een online interactieve CE monitor op (cemonitor.be). Een dergelijk omvangrijk overzicht van CE-gerelateerde data evenals de presentatie ervan is vooralsnog uniek in Europa. Momenteel is het CE Steunpunt bezig om te bekijken hoe deze CE Monitor verder kan onderhouden worden of waar nodig bij te werken. Zo kan men ook interessante trends interpreteren, die voor het beleid een nuttige aanvulling zijn om te gebruiken. Over het algemeen wordt het circulaire beleid getrokken door minister Demir en Brouns, en wordt er daarover goed overleg door de verschillende administraties en in de schoot van Vlaanderen Circulair. We werken met een breed scala van actoren samen om die Vlaamse toppositie in de circulaire economie te versterken (meer en beter recyclen naar hoogwaardige producten). Via de CE Monitor hebben we een unieke tool om hier kwantitatief mee aan de slag te gaan.